

Als het over dromers en idealisten gaat komt al gauw de anekdote op de proppen over Thales die in een put viel terwijl hij naar de sterren liep te kijken. Zo gaat dat met mensen die hun hoofd vol illusies hebben en de werkelijkheid niet in de gaten houden. De anekdote heeft zo'n baard dat hij geknipt is voor nuchtere realisten om er mensen mee te typeren die verder kijken dan hun neus lang is. Vandaar dat hij het ook gebracht heeft tot fabel, in de meeste gevallen een huis-, tuin- en-keukengenre dat uitnodigt tot geeuwen. *Politicide*, het boek waarin Luuk van Middelaar 'De moord op de politiek in de Franse filosofie' van na de oorlog beschrijft, nodigt allerminst uit tot geeuwen (daarvoor is het alleen al te levendig geschreven) maar hij heeft wel iets van de no-nonsenserealist die al die ideeën van die Franse filosofen maar onzin vindt, 'weesgegroettes van de machteloosheid', zoals hij schrijft.

Er is waarschijnlijk geen filosoof in zijn boek waar ik niet iets op aan te merken zou hebben wanneer ik hem afzonderlijk zou lezen, maar in het verband waarin Van Middelaar ze brengt heb ik de neiging ze, een enkele uitzondering daargelaten, in bescherming te nemen, van Merleau-Ponty, Camus, Foucault tot Lyotard, Bernard-Henri Lévy en Luc Ferry. Deze schrijvers en filosofen die zich met de politiek bemoeiden, verwijt Van Middelaar in een virtuoos betoog dat ze tot het jaar 1989 geprobeerd hebben 'de politiek' om zeep te helpen. De een was een existentialistisch marxist met revolutionaire taal (Sartre), de ander een soort anarchist (Foucault), weer een ander moralist (Lyotard), dionysisch Nietzscheaan (Deleuze), blaaskaak (Lévy) of verdediger van de mensenrechten (Ferry). Ze waren alles, behalve verdedigers van de 'politiek'. 'Politiek' wil in Van Middelaars omschrijving zeggen: het zonder verwijzing naar moraal of mensenrechten oplossen van in de samenleving opgekomen conflicten, in de traditie van de realistische politieke filosofen Machiavelli, Montesquieu en Tocqueville. De politiek heeft voor Van Middelaar het 'primaat', de politiek 'heeft zijn eigen waardigheid' citeert hij Alain Finkielkraut. Wie de politiek dat 'primaat' van harte gunt, maar desondanks

Van Middelaars boek past wel erg goed in de tijd, het is *zeitgemäß*: toon en argument van zijn betoog worden bepaald door het nu gunstige klimaat voor een non-nonsense-instelling ten aanzien van ideeën. Van Middelaars grote greep in het Franse politieke denken sinds de Franse Revolutie en de onthoofding van Lodewijk XVI heeft de aantrekkelijkheid van originaliteit, ook al erkent hij zwaar te leunen op boeken van anderen, zoals Shadia B. Drury's *Alexander Kojève. The roots of postmodern politics*.

Volgens Van Middelaar is de onthoofding van de vorst symbolisch voor de dood van de autonomie van de politiek: vanaf die tijd berustte de soevereiniteit bij het volk en ontbrak er een symbool voor de onafhankelijk-

kracht naar voren te schuiven. Zoals de Nietzscheaan Deleuze, die koos voor de mens als 'verlangensmachine', wat volgens Van Middelaar een wereldbeeld opleverde als een 'relativistisch spektakel van botsende meningen, rivaliserende perspectieven en elkaar vernietigende waarden'. Of de Kantiaan Jean-François Lyotard, die zich richtte op 'rechtvaardigheid'.

Ook al werden de 'nieuwe filosofen' André Glucksmann en Bernard-Henri Lévy zich na de onthullingen over de wreedheden in de goelag-archipel door Solzjensyn felle anti-totalitaire denkers, Van Middelaar ziet er niet meer in dan defaitisme: ze waren niet in staat om iets beters te verzinnen tegenover de revolu-

DE MOORD OP DE FRANSE POLITIEK DOOR CAREL PEETERS

Van politicide naar politicitis

De bemoeienis na de oorlog van Franse filosofen en

schied van moed

helst dan 'het politieke' is voor Van Middelaaar meteen een 'Kantiaan', een idealist die nooit met zijn hoofd te- gen de politieke werkelijkheid zal botsen.

Voor iemand van zesentwintig jaar die het werk van zo- veel filosofen en schrijvers al in zijn greep blijkt te heb- ben, die met begrippen en richtingen kan gooichelen en daarbij ook nog veel nuances respecteert, is het wel op- merklijk dat hij meer gegrepen is door een behoefte aan 'rehabilitatie van het politieke' dan door een of meer van de veelzijdige en prikkelende filosofen die hij behandelt, en dat niet zelden op een denuncierende toon. Hij maakt zich wel pleitbezorger van Claude Le- fort, de Franse schrijver van boeken over Machiavelli en over de aard van de democratie (zoals *Het democra- tische tekort*). Daarmee manoeuvreert hij zich in het con- flicten oplossend politieke handwerk. Politieke macht is volgens Lefort 'een lege plaats' die om de vier jaar opgevuld wordt door politici die het verboden is zich de macht toe te eigenen. Hoe interessant die theorie ook is, boeiender is het om zich bezig te houden met de verscheidenheid aan denkbeelden die aan de politiek *voorzijgaan*; met ideeën over hoe je het vruchtbaarst en flexibel inhoud aan die macht kunt geven. Die denk- beelden willen de politiek 'binnendringen', zodat de beste beslissingen worden genomen. Van Middelaaar doet al die denkbeelden af als kolonisering van de poli- tiek door moralisme, juridisering en deskundologie. Dat hij hiervoor een enkele keer wel eens een mildere formulering kiest ('het goede en het ware moeten de politiek sturen, maar kunnen die nimmer vervangen') neemt niet weg dat hij er meestal een geërgerde min- achting voor aan de dag legt. Zelf kiest hij voor het 'de- scriptief realisme' in de politiek, tegenover het 'norma- tieve idealisme' van de Kantianen die met duurzame en universele waarden (zoals de rechten van de mens) in hun hoofd rondlopen. Tegenover de 'politicide' door de Franse intellectuelen staat Van Middelaaars ei- gen politicitis. Van Middelaaar vraagt bij alle filosofen meteen: wat betekenen hun ideeën in politicitis? En zo zet hij het vrijzwevende karakter van denkbeelden on- middellijk onder curatele van de politieke werkelijk- heid. Dat is net een slag te realistisch.

politiek en maat- schappij maakte

Frankrijk tot een Mekka van intellectuelen. Maar die filosofen leefden allemaal met het hoofd in de wolken, betoogt Luuk van Middelaaar in een boek waarin hij hun verwijt de echte democratische politiek te hebben vermoord.

heid van de politieke besluitvorming. Met groot ver- nuft weeft Van Middelaaar door zijn betoog de invloed van de Russische emigrant in Parijs Alexander Kojève. Die gaf in de jaren dertig aan de Sorbonne inleidende colleges over Hegel en zorgde er daarmee voor dat het idee van 'het einde van de geschiedenis' ingang vond. Om geen misverstanden te wekken moet men dit lezen als 'het einde van de ideologie', want daar komt hij op neer: door de Franse Revolutie en Napoleon was ie- dereen het er volgens Hegel over eens dat *vrijheid, ge- lijkelijkheid en broederschap* de beste voorwaarden voor een universele en homogene samenleving waren. Daar hoefden geen ideologische twisten meer over gevoerd te worden.

Dit ideaal werd door Kojève echter zo geïnterpre- teerd dat er ook ruimte ontstond voor het totali- taire afdwingen ervan, zoals in de stalinistische Sov- jet-Unie, waarmee Kojève op een bepaald moment ook zijn instemming betuigde. Kojève ontpopte zich tot een rechte marxist, hoewel hij na de oorlog koos voor een bescheiden rol als hoge ambtenaar bij de Eu- ropese Commissie. Met acribie en overtuigingskracht volgt Van Middelaaar Kojèves invloed op Sartre en de uiteindelijk op zijn dwaling terugkerende Merleau- Ponty, op Michel Foucault en op de zich meer op Nietzsche richtende Gilles Deleuze, om uit te komen bij de 'neokantianen' Luc Ferry en Alain Renaut. De rode draad is dat deze denkers steeds een bepaald idee of een kenmerk van mensen uitkozen om die met

tionaire liedjes van weleer, van Sartre c.s. Wat je ook van Gluckmanns en Lévy's interventies in binnen- landse en buitenlandse politieke conflicten sindsdien kunt vinden, wat ze ook hebben gedaan, Van Middelaaar ziet er niet meer in dan het schrijven van machte- loze 'moraaltraktaten' en een 'wending naar de ethiek'. Wanneer Luc Ferry door middel van het ene boek na het andere probeert de juiste vragen te stellen voor de juiste antwoorden om zo te bewerkstelligen dat de politici weten waarover ze beslissen (een ma- nier om 'de waarheid het publieke domein te laten binnendringen'), is Van Middelaaar er als de kippen bij om deze filosofische deskundigheid af te straffen: 'Im- mers, hun taak (die van politici - CP) is nu juist ant- woord te geven op vragen waarop geen antwoord mo- gelijk is.' Franse filosofen kunnen dansen en springen wat ze willen, als ze zich ook maar even bezighouden met wat *wetenschappelijk* is zonder meteen aan politieke haal- baarheid te denken, vallen ze bij Van Middelaaar door de mand als Kantiaan en 'apolitiek'. Dat *Politicide* een clever boek is, met een verrassende kijk op het Franse engagement van de afgelopen vijftig jaar, zal ik deson- danks niet ontkennen.

POLITICIDE

De moord op de politiek in de Franse filosofie door Luuk van Middelaaar

Uitgever Van Gempep, 253 p., f39,90